

**O‘ZBEKISTON VA ERON O‘RTASIDAGI TASHQI SAVDO
DINAMIKASI HAMDA GEOSIYOSIY XATARLARNING
LOGISTIKA JARAYONLARIGA TA’SIRI**

Namozov Dilshodbek G‘anijonovich,

Bojxona qo‘mitasi katta ilmiy xodimi

E-mail: dilshodbeknamozov@gmail.com

Annotatsiya.

Maqolada O‘zbekiston va Eron o‘rtasidagi 2025–2026-yillar yanvar–iyul davridagi tashqi savdo dinamikasi, eksport-import tarkibidagi o‘zgarishlar hamda Hormuz bo‘g‘ozidagi harbiy-siyosiy keskinlikning transport-logistika jarayonlariga potensial ta’siri tahlil qilingan. Bojxona yuk deklaratsiyalari ma’lumotlari asosidagi tahlil 2026-yilning dastlabki yetti oyida o‘zaro savdo aylanmasi qariyb 30 foizga oshganini ko‘rsatadi. Eksport qiymatining o‘sishi bilan birga uning fizik hajmi qisqargan bo‘lib, bu eksport tarkibining nisbatan yuqori qiymatli mahsulotlar tomon siljiganini anglatadi. Shuningdek, geosiyosiy xatarlarning fraxt, sug‘urta, tranzit muddati, bojxona qiymati va strategik import ta’minotiga ta’siri yoritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Eron, tashqi savdo, eksport, import, Hormuz bo‘g‘ozi, logistika, geosiyosiy xatar, fraxt, bojxona qiymati, strategik import.

Аннотация.

В статье анализируются динамика внешней торговли между Узбекистаном и Ираном за январь–июль 2025–2026 годов, изменения в структуре экспорта и импорта, а также потенциальное влияние военно-политической напряженности в Ормузском проливе на транспортно-логистические процессы. Анализ данных грузовых таможенных деклараций показывает,

что за первые семь месяцев

2026 года взаимный товарооборот увеличился примерно на 30 процентов. При росте стоимостного объема экспорта его физический объем сократился, что указывает на смещение структуры экспорта в сторону продукции с более высокой стоимостью. Также рассмотрено влияние геополитических рисков на фрахт, страхование, сроки транзита, таможенную стоимость и обеспечение стратегического импорта.

Ключевые слова: Узбекистан, Иран, внешняя торговля, экспорт, импорт, Ормузский пролив, логистика, геополитический риск, фрахт, таможенная стоимость, стратегический импорт.

KIRISH

O'zbekistonning tashqi savdo geografiyasida Eron mintaqaviy bozor, tranzit yo'nalishi va ayrim xomashyo hamda sanoat mahsulotlari yetkazib beruvchisi sifatida muhim o'rin tutadi. Ikki davlat o'rtasidagi savdo aloqalarining rivojlanishi transport koridorlari, chegara va bojxona tartib-taomillari, tovarlar narxi hamda mintaqadagi siyosiy xavfsizlik omillariga bevosita bog'liq.

2026-yil fevral–iyul oylarida Eron va Fors ko'rfazi atrofidagi harbiy-siyosiy vaziyatning keskinlashuvi xalqaro yuk tashuvlari, neft-gaz bozori va sug'urta xarajatlari bo'yicha qo'shimcha xatarlarni yuzaga keltirdi. Biroq bojxona statistikasi ko'rsatishicha, ushbu davrda O'zbekiston–Eron savdosiga ta'sir umumiy savdo ko'rsatkichlarini pasaytiradigan darajada bo'lmagan: ayrim logistika va narx omillaridagi qisqa muddatli bosimga qaramasdan, o'zaro savdo aylanmasi o'sishda davom etgan.

Tadqiqotning maqsadi – 2025 va 2026-yillarning yanvar–iyul davri ma'lumotlari asosida O'zbekiston va Eron o'rtasidagi savdoning miqdoriy hamda tarkibiy o'zgarishlarini baholash, geosiyosiy vaziyatning asosiy ta'sir

kanallarini aniqlash va tashqi savdo barqarorligini oshirish bo'yicha amaliy xulosalar ishlab chiqishdan iborat.

1. TADQIQOT METODOLOGIYASI VA MA'LUMOTLAR BAZASI

Tadqiqotning asosiy empirik bazasini 2025 va 2026-yillarning yanvar–iyul oylarida O'zbekiston va Eron o'rtasida rasmiylashtirilgan bojxona yuk deklaratsiyalari (BYuD) ma'lumotlari tashkil etadi. Savdo qiymati AQSH dollarida, fizik hajm esa netto vazn bo'yicha ming tonnada baholangan.

Tahlilda qiyosiy-statistik usul, tarkibiy tahlil, o'sish sur'atlarini hisoblash, o'rtacha statistik qiymat (*savdo qiymatining fizik hajmga nisbati*) va tovarlar konsentratsiyasini baholash usullaridan foydalanildi.

Mazkur yondashuv savdo aylanmasining faqat umumiy o'sishini emas, balki qiymat va fizik hajm o'rtasidagi tafovutni, yetakchi tovarlarning ulushini va logistika xarajatlari o'zgarishining bojxona hamda tashqi savdo jarayonlariga ta'sirini ham aniqlash imkonini beradi.

2. O'ZBEKISTON–ERON TASHQI SAVDOSINING UMUMIY DINAMIKASI

2026-yilning yanvar–iyul oylarida O'zbekiston va Eron o'rtasidagi tashqi savdo aylanmasi 319,1 mln AQSH dollarini tashkil etib, 2025-yilning mos davridagi

244,1 mln dollarga nisbatan qariyb 30 foizga oshgan. Shu davrda tovarlar hajmi 427,5 ming tonnadan 476,1 ming tonnagacha, ya'ni 11,3 foizga ko'paygan.

1-jadval. O'zbekiston–Eron tashqi savdo aylanmasining asosiy ko'rsatkichlari

(2025-2026-yil 7 oylik)

Ko'rsatkich	Qiymat (mln \$)			Hajmi (ming tonna)		
	2025 yil	2026 yil	farq (%)	2025 yil	2026 yil	farq (%)
Jami	244,1	319,1	+30,0	427,5	476,1	+11,3
Import	192,8	242,1	+25,5	356,8	432,7	+21,2
Eksport	51,3	77,0	+50,0	70,7	43,4	-39,0

Import qiymati 192,8 mln dollardan 242,1 mln dollargacha (+25,5%), eksport qiymati esa 51,3 mln dollardan 77,0 mln dollargacha (+50,0%) oshgan. Biroq eksport tovarlar vazni 70,7 ming tonnadan 43,4 ming tonnagacha (−39,0%) kamaygan. Shu sababli eksportning o'rtacha statistik qiymati bir tonna hisobiga qariyb 725 dollardan 1 774 dollargacha ko'tarilgan. Bu eksport portfelida yuqoriroq qiymatli tovarlarning ulushi ortganini ko'rsatuvchi muhim tarkibiy signal hisoblanadi. Shu bilan birga, ikki tomonlama savdo balansi O'zbekiston uchun manfiyligicha qolgan. 2025-yilning yetti oyida savdo saldosi −141,5 mln dollarni tashkil etgan bo'lsa, 2026-yilning mos davrida manfiy saldo −165,1 mln dollargacha kengaygan. Importning jami savdo aylanmasidagi ulushi 79,0 foizdan 75,9 foizgacha pasaygan, eksport ulushi esa 21,0 foizdan 24,1 foizgacha oshgan. Demak, eksportning o'sish sur'ati importdan yuqori bo'lsa-da, mutlaq qiymatda import ustunligi saqlanib qolmoqda.

3. EKSPORT TARKIBIDAGI ASOSIY O'ZGARISHLAR

2026-yilning dastlabki yetti oyida Eronga eksport hajmining qiymat jihatidan o'sishini asosan loviya, PVX(polivinilxlorid), tariq, mayiz va kaolin eksportining ko'payishi hisobiga to'g'ri kelgan. Eng katta o'sish loviya eksportida qayd etilib, uning qiymati 19,6 mln dollardan 44,0 mln dollargacha oshgan.

2-jadval. Eronga eksport qilingan asosiy tovarlar dinamikasi

№	Tovar guruhi	2025-yil 7 oy (ming \$)	2026-yil 7 oy (ming \$)	O'zgarish, %
1	Loviya	19 560,7	44 044,9	125,2%
2	Paxta kalava ipi	23 459,6	17 346,5	-26,1%
3	PVX(polivinilxlorid)	0,0	4 937,8	-
4	Tariq	43,3	3 537,6	81 barobar
5	Mayiz	2 337,3	3 462,9	48,2%
6	Kaolin	305,9	775,6	153,6%
7	Ipak xomashyosi	2 051,6	577,4	-71,9%
8	Piyoz	518,8	382,7	-26,2%
9	Polipropilen	0,0	306,4	-
10	Neft mahsulotlari	0,0	228,2	-

Eksport tarkibining konsentratsiyasi yuqori: 2026-yilda yuqoridagi o'nta tovar jami eksportning qariyb 98,2 foizini tashkil etgan. Faqat loviya eksportining ulushi

57,2 foiz, paxta kalava ipining ulushi esa 22,5 foiz atrofida bo'lgan. Ikki yetakchi tovarning jami ulushi qariyb 80 foizni tashkil etishi eksport natijalarining ayrim tovar bozorlaridagi narx va talab o'zgarishlariga sezgirligini oshiradi.

Paxta kalava ipi eksportining 26,1 foizga, ipak xomashyosi eksportining 71,9 foizga va piyoz eksportining 26,2 foizga qisqarishi an'anaviy eksport pozitsiyalarida turlicha dinamika mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, PVX, polipropilen va neft mahsulotlarining eksport nomenklaturasida paydo bo'lishi savdo tarkibining ma'lum darajada diversifikatsiyalanayotganidan dalolat beradi.

4. IMPORT TARKIBI VA STRATEGIK TA'MINOT OMILLARI

Erondan import tarkibida metallurgiya mahsulotlari, polimerlar, oziqa xomashyosi va neft mahsulotlari muhim o'rin egallaydi. 2026-yilning yanvar–iyul oylarida import qiymatidagi eng katta o'sish po'lat prutok va armatura, neft mahsulotlari hamda hayvonlar uchun ozuqa hissasiga to'g'ri kelgan.

3-jadval. Erondan import qilingan asosiy tovarlar dinamikasi

№	Tovar guruhi	2025-yil 7 oy (mln \$)	2026-yil 7 oy (mln \$)	O'zgarish, %
1	Po'lat prutok va armatura	26,3	55,8	112,7%
2	Poliyetilen	21,9	21,9	-0,0%
3	Hayvonlar uchun ozuqa	9,2	18,4	99,3%
4	Neft mahsulotlari	0,5	15,3	30 barobar
5	Sut mahsulotlari	20,1	14,4	-28,5%
6	Po'lat profil va shvellerlar	6,0	9,0	48,5%
7	Poliyefir va alkid smolalari	5,1	8,1	58,1%

№	Tovar guruhi	2025-yil 7 oy (mln \$)	2026-yil 7 oy (mln \$)	O'zgarish, %
8	Xurmo	5,3	6,0	11,4%
9	Temir-po'lat xomashyosi	7,4	5,8	-22,3%
10	Polistirol	9,3	5,5	-41,5%

Po'lat prutok va armatura importi 26,3 mln dollardan 55,8 mln dollargacha ko'payib, jami importning qariyb 23,0 foiziga tenglashgan. Neft mahsulotlari importi 0,5 mln dollardan 15,3 mln dollargacha o'sib, nisbiy jihatdan eng yuqori sur'atni qayd etgan. Hayvonlar uchun ozuqa importi esa deyarli ikki baravar ko'paygan.

Top-10 import tovarlari 2026-yilgi jami importning qariyb 66,2 foizini tashkil etadi. Bu eksportga nisbatan import tarkibining nisbatan diversifikatsiyalanganini ko'rsatsa-da, metall, polimer va neft mahsulotlari bo'yicha Eron ta'minotidagi uzilishlar ayrim ishlab chiqarish tarmoqlari tannarxi va uzluksizligiga ta'sir qilishi mumkin. Sut mahsulotlari, polistirol va temir-po'lat xomashyosi importining pasayishi esa tovar kesimida talab, narx yoki muqobil yetkazib beruvchilarga o'tish kabi omillar mavjud bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi; ushbu sabablarni alohida mikro-ma'lumotlar asosida tekshirish talab etiladi.

5. GEOSIYOSIY VAZIYATNING SAVDO VA LOGISTIKAGA TA'SIR KANALLARI

Hormuz bo'g'ozini Fors ko'rfazini Ummon qo'ltig'i va Hind okeani bilan bog'lovchi strategik dengiz yo'li hisoblanadi. Dastlabki materialda mazkur yo'nalish orqali jahon bozoriga chiqariladigan neft va suyultirilgan tabiiy gazning 20 foizdan ortiq qismi tashilishi qayd etilgan. Shu sababli bo'g'ozdagi

cheklovlar mintaqaviy savdo bilan birga global energetika va transport xarajatlariga ham ta'sir ko'rsatadi.

Kpler kuzatuvlari asosida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, vaziyat barqaror davrda Hormuz bo'g'ozidan kuniga o'rtacha 45 ta kema o'tgan bo'lsa, keskinlik kuchayganidan keyin ushbu ko'rsatkich 13 tagacha pasaygan. 2026-yil 30-iyul kuni atigi ikki tanker o'tgan, 21-iyulda 9 ta, 22-iyulda 15 ta kema harakati qayd etilgan. Bunday o'zgaruvchanlik logistika rejalashtirishining ishonchliligini pasaytiradi

va yetkazib berish muddatlari bo'yicha noaniqlikni oshiradi.

Energetika tashuvlaridagi cheklovlar neft, neft mahsulotlari va LNG bozoriga bevosita ta'sir qiladi. Dastlabki materialda 2026-yil iyul oyida Brent nefti narxi 102 AQSH dollarigacha ko'tarilgani qayd etilgan. Energiya narxlarining o'sishi bunker yoqilg'isi, avtomobil va aviatsiya tashuvlari, elektr energiyasi hamda sanoat mahsulotlari tannarxiga bilvosita o'tishi mumkin.

Sug'urta va fraxt xarajatlarining oshishi O'zbekiston uchun ham muhim ta'sir kanalidir. Xavfli hududdan o'tuvchi kemalar bo'yicha qo'shimcha sug'urta, qatnov yo'nalishini tekshirish, transport shartnomalarini qayta ko'rib chiqish va qo'shimcha huquqiy tekshiruvlar yuk yetkazib berish xarajatlarini oshiradi. Import tovarlarida ushbu qo'shimcha xarajatlar bojxona qiymatiga, natijada import tannarxi va ichki narxlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Konteyner tashuvlarida Salalah, Xor-Fakkan, Jidda va Aqaba kabi muqobil portlardan foydalanish, shuningdek dengiz–avtomobil yoki dengiz–temir yo'l kombinatsiyalariga o'tish qo'shimcha qayta yuklash, hujjatlashtirish va bojxona tartib-taomillarini keltirib chiqaradi. Muqobil koridorlar transport xavfini to'liq bartaraf etmaydi; aksincha, ayrim holatlarda tashish masofasi, tranzit davlatlar soni, transport vositasini almashtirish va chegaradan o'tish operatsiyalari ko'payishi mumkin.

6. MUHOKAMA

Olingan natijalar 2026-yilning dastlabki yetti oyida geosiyosiy keskinlik O'zbekiston–Eron savdosining umumiy o'sishini to'xtatmaganini ko'rsatadi. Aksincha, savdo qiymati ham, umumiy fizik hajm ham oshgan. Biroq bu holat geosiyosiy risklarning mavjud emasligini anglatmaydi. Risklar hozircha savdo hajmini keskin qisqartirishdan ko'ra, logistika xarajatlari, yetkazib berish muddati, sug'urta, energiya narxi va alohida tovarlar bo'yicha ta'minot barqarorligi orqali namoyon bo'lmoqda.

Eksport qiymatining 50 foizga o'sishi va fizik hajmning 39 foizga qisqarishi tashqi savdo tahlilida faqat dollar ko'rsatkichiga tayanish yetarli emasligini ko'rsatadi. Bir tonna eksportga to'g'ri keladigan o'rtacha qiymatning keskin oshishi eksport tarkibidagi siljishlarni qayd etadi. Shu sababli kelgusida qiymat, fizik hajm, birlik narxi va tovar konsentratsiyasi ko'rsatkichlarini kompleks tarzda kuzatish maqsadga muvofiq.

Import tarkibida metall, polimer va neft mahsulotlarining katta ulushi esa Eron bilan savdo aloqalarini faqat yakuniy iste'mol tovarlari nuqtayi nazaridan emas, balki O'zbekiston sanoati uchun oraliq xomashyo va materiallar ta'minoti sifatida ham baholash zarurligini ko'rsatadi. Bu yo'nalishda muqobil yetkazib beruvchilar

va muqobil logistika koridorlarining iqtisodiy samaradorligini oldindan baholash risklarni kamaytirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR

Tahlil natijalari asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. 2026-yil yanvar–iyulida O'zbekiston–Eron tashqi savdo aylanmasi qariyb 30 foizga oshgan; eksport o'sish sur'ati importnikidan yuqori bo'lgan, biroq savdo balansi O'zbekiston uchun manfiylikicha qolgan.

2. Eksportning qiymati oshib, fizik hajmi qisqargani o'rtacha statistik qiymatning keskin ko'tarilishiga va eksport tarkibining yuqori qiymatli

tovarlar tomon siljishiga olib kelgan. Shu bilan birga, eksport bir necha asosiy tovarda yuqori darajada jamlangan.

3. Eron dan importda metallurgiya, polimer va neft mahsulotlarining roli yuqori bo'lib, ushbu yo'nalishdagi logistika uzilishlari ayrim ichki ishlab chiqarish tarmoqlari tannarxiga ta'sir qilishi mumkin.

4. Hormuz bo'g'ozidagi harbiy-siyosiy keskinlikning O'zbekiston savdosiga asosiy potensial ta'siri fraxt va sug'urta xarajatlari, energiya narxlari, tranzit muddati, bojxona qiymati va strategik import ta'minoti orqali yuzaga chiqadi.

5. Eron yo'nalishida ishlayotgan mahalliy korxonalar kesimida savdo va logistika monitoringini yo'lga qo'yish, muqobil marshrutlar bo'yicha tezkor axborot mexanizmini shakllantirish, Trans-Kaspiy yo'lagi doirasida elektron ma'lumot almashinuvini kengaytirish hamda strategik import tovarlari bo'yicha muqobil yetkazib beruvchilarni baholash maqsadga muvofiq.

6. Bojxona organlari nuqtayi nazaridan transport va sug'urta xarajatlarining o'zgarishi import bojxona qiymatiga ta'sir qilishi mumkinligi sababli, Fors ko'rfazi yo'nalishidagi fraxt, sug'urta va qo'shimcha logistika xarajatlarini muntazam monitoring qilish amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN MA'LUMOTLAR MANBALARI

1. O'zbekiston Respublikasi bojxona organlarida rasmiylashtirilgan bojxona yuk deklaratsiyalari (BYuD) ma'lumotlar bazasi, 2025–2026-yillar yanvar–iyul davri.

2. Kpler kemalar harakatini kuzatish ma'lumotlarida keltirilgan Hormuz bo'g'ozini qatnov ko'rsatkichlari.

3. ProFinance.ru saytida keltirilgan 2026-yil iyun–iyul oylaridagi Brent nefti narxlari bo'yicha ma'lumotlar.

4. Maqola uchun taqdim etilgan mualliflik tahliliy material: “Eron va O'zbekiston o'rtasidagi tashqi savdo: holati, dinamikasi va geosiyosiy ta'sirlar tahlili”.